

Parakh

Research Journal Deptt. of Punjabi
Language & Literature
Lahore College for Women University Lahore (Pakistan)
Vol: 1, Jan-Jun 2016, pp38-43

پارکھ

تحقیقی مجلہ شعبہ پنجابی زبان و ادب
لاہور کالج برائے خواتین یونیورسٹی لاہور (پاکستان)
جنوری۔ جون 2016ء، مسلسل شمارہ 1

☆ ڈاکٹر محمد ریاض شاہد

صوفی طالب حسین طالب دے کلام دیاں فکری پرتاں

Abstract

Sufi Talib Hussain was born in Gurdaspur district of eastern Punjab but migrated near Jaranwala district Faisalabad on the eve of independence. He was a Punjabi poet and used to express his views in the genres of Ghazal, Nazm, Kafi and Dohra etc. This article enlightens his works and introduces his works which are not yet recorded in Punjabi literary history.

اوہناں دا اصل ناں طالب حسین اے، پراوہ صوفی طالب حسین دے ناں نال جانے پچھانے جاندے رہے۔ اوہناں دا تخلص وی طالب اے۔ جڑانوالہ دے مشہور پنجابی شاعر نیں۔ ایہناں پنجابی تے اردو وچ شعر آکھے۔ بوہتا کلام پنجابی زبان وچ ای ملدا اے۔
”10 اگست 1932ء نوں مشرقی پنجاب دے ضلع گورداس پور دی تحصیل بٹالہ وچ جنم۔ اوہناں دے والد دا ناں محمد بخش سی۔ آپ دے اباؤ اجداد تحصیل بٹالہ نال تعلق رکھدے سن۔“ (1)

آپ نے مڈھلی تعلیم پنڈ سروپ والی دے سرکاری سکول وچوں حاصل کیتی۔ ایہہ صوفی طالب حسین دے نانکیاں دا پنڈ سی۔ طالب دے سکول دے استاد اں وچوں مولوی عظمت علی تے منشی بیلے رام سن۔ 1942ء وچ پرائمری پاس کرن توں بعد آپ نے ڈھلائی داکم سکھیا جتھے طالب حسین 14 روپے مہینے تے ملازم ہو گئے۔ بعد وچ ایہہ مزدوری ودھ کے 45 روپے مہینہ ہو گئی۔ ایسے زمانے وچ تحریک پاکستان زوراں تے سی۔ شہر وچ آئے روز ہنگامے تے فساد شروع ہوندے۔ وگڑدے ہوئے حالات پاروں آپ دے والد اپنے خاندان نوں لے کے لاگلے پنڈ کوٹ حاجی ابراہیم آ گئے۔ اوہتھے دو چار دن قیام توں بعد رشتہ داراں دے قافلے نال بٹالے ٹوں ٹر کے ڈیرہ بابا نانک تے فیروزاں وال پہنچن دی تیاری وٹ لئی۔ راوی دریا پار کر کے اک رات جٹر بٹھہرے۔ رستے وچ مسلمان ملٹری نے بڑی امداد کیتی تے حفاظت نال پاکستان دی سرحد تک اپڑایا۔ پنڈ ٹوڈا تحصیل پسرور وچ سی۔ کچھ دن گزارے، ایہتھوں آپ دے اباؤ اجداد ہجرت کر کے قصور آئے۔ قصور وچ تقریباً اک سال قیام پذیر رہن توں بعد پھر دے پھر اندے جڑانوالہ شہر اپڑ گئے۔ اتھے اپڑ کے طالب صابری نے اپنے بھرا محمد ابراہیم نال رل کے گلہ منڈی جڑانوالہ وچ محنت مزدوری شروع کردتی۔ آپ نے گڑشکروی و پچیا تے شربت دی ریڑھی وی لائی۔

”کچھ چر بعد چک نمبر 645 گ ب وچ کریانہ دی دوکان پالئی۔ 1967ء وچ کاروبار وچ گھانا پیتا تے فیر
جڑانوالہ آن کے نیشنل ٹی سٹال دے ناں تے چاء دی اک دوکان بنا لئی۔“ (2)

صوفی طالب نوں شروع توں ای اردو ادب تے خاص طور تے پنجابی ادب نال بڑا لگاؤ سی۔ اوہناں نے پنجابی تے اردو دوواں زباناں وچ
شاعری کیتی۔ اوہناں اپنی شاعری داندھ 1972ء وچ مٹھیا تے پہلی نظم اپنے بھرا دی یاد وچ لکھی۔ اوہناں دے استاد شیخ منظور عباس سن۔ اوہ اپنی شاعری
دی اصلاح اوہناں کولوں کراندے رہے۔ جس پاروں ڈھیر چنگیاں نظماں غزلاں لکھن لگے۔ آپ نے بعد وچ وڈے وڈے مشاعریاں وچ شرکت کیتی
تے بے پناہ داد حاصل کیتی اے۔ طالب صابری دا ویاہ 1948ء وچ ہويا۔ 1953ء وچ اوہناں دی بیوی چلاؤنا کر گئی جہدے وچوں اک دھی سی۔
”1955ء فیر دو جا ویاہ کیتا جیہدے وچوں دو پتر تے اک دھی اے۔ پتر اں دے ناں مظہر فرید تے مسعود اختر
نیں۔“ (3)

صوفی طالب حسین (1989ء تا 1993ء) سینما چوک جڑانوالہ وچ چاء دی دوکان کردے ہوندے سن۔ ایس تھاں اکثر شاماں ویلے آسے پاسے
توں ادبی ذوق شوق رکھن والے دوست مل پیٹھدے۔ کئی وار صوفی طالب چاء وی پیش کر رہے ہوندے تے نال نال شعر و شاعری وی کردے جاندے۔
عجب کمال آدمی سن۔ اوہناں داحمت نال ویہار سی۔ یاراں، دوستاں وچ اوہناں نوں بڑے پیار تے چاہت نال سدیا جاندے۔ صوفی طالب اپنی حیاتی وچ اپنا
مجموعہ کلام شائع نہ کرا سکے۔ اوہ اپنا کلام اپنی بیاض وچ محفوظ کردے رہے۔ طالب صابری ہوراں پنجابی دیاں بہت ساریاں صنفیاں وچ شاعری کیتی اے۔
مثال دے طور تے حمد، نعت، سلام، نظم، غزل، گیت، کافی، تے دوہڑا وغیرہ۔ دنیا دی بے ثباتی دا موضوع صوفی شاعری دی اک پہچان اے۔ طالب
صابری کول وی تصوف دیاں رمزاں نال بھریا کلام موجود اے۔ دنیا دی ناپائیداری دا یقین نہیں۔ ہر بشر دنیا نوں اک سراء سمجھ کے ای گزاردا اے۔ بقول
شاعر:

ہر دم آھیں میری میری
ایہہ دنیا نہ میری تیری
اک دن ہونا خاک دی ڈھیری
ڈھیہ جانا ایہہ گھول
اللہ ای اللہ بول او بندے
سچ دا سودا تول او بندے (4)

شاعراں دے نیڑے نعت لکھنا وی اک سعادت اے۔ پنجابی شاعراں نے کمی مدنی ماہی حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم دی شان وچ ضرور کوئی نہ کوئی
نعت لکھی ہوندی اے۔ صوفی طالب صابری دے کلام وچ وی نعتاں دے نذرانے ڈھیر موجود نیں:
اُس عرب مسیحا دے در توں ہر درد دا دارو لہدا اے
گل لا لیندا در آیاں نوں اوہ اپنے پرانے سب دا اے (5)
نعت دا اک ہو رنگ:

ترا حکم ہووے تے پئے روڑ بولن
ایہہ سورج وچارا وی مڑ آن والا (6)

صوفی طالب حسین نے کربلا دے شہیداں دی بے مثال قربانی نوں وی یاد رکھیا اے۔ حضرت امام حسین نے باطل دے خلاف اپنے کنبے سمیت حق تے سچ دا دیواروشن کرن لئی جیہڑے کارنامے کیتے۔ اوہناں نوں سلام کر دیاں لکھدے نیں:

ترہیت رسول دے شاہ کار نیں حسینؑ
تاریخ بے مثال دے کردار نیں حسین
دنیا تے آخرت دے سردار نیں حسین
جس پاسیوں وی دیکھئے معیار نیں حسین (7)

طالب صابری دی شاعری وچ دیس پیار دا جذبہ بڑا گھڑواں اے۔ یقیناً ایہدی وجہ اوہناں دے بچپن دی ہجرت اے۔ جداوہ اپنے خاندان نال دن رات سفر کر کے بٹالے توں نارووال اپڑے۔ اپنی نظم ”دیس دی سیوہ“ وچ پاکستان دیاں خیراں منگدے دسدے نیں:

دیس مرا اک باغ سہانا بندہ بندہ مالی اے
وکھری وکھری کار کر بندے پاٹھی تے کوئی ہالی اے
اکناں آکے شہر وسائے سو بھجھ بنے اک پنڈاں دے
اکناں دیسوں باہر گیاں وی دیس دی عزت بھالی اے (8)

نظم ”اپنے پاکستان دا سہرا“ وچ شاعر دی دیس پیار نال انتاں دی عقیدت دا جذبہ دسد اے۔ اوہ پاکستان وچ وسن والے ہر محنت کش، کسان، مزدور تے پاک فوج دے سپاہیاں دی بہادری نوں سلام پیش کردے نیں۔ طالب صابری پوری قوم نوں اک مرکز تے اک مکہ ہون دی خواہش دا اظہار وی کردے نیں۔ جیویں:

آؤ سارے رل کے گایے اپنے پاکستان دا سہرا
بول پنجابی سرحد سندھی نال بلوچستان دا سہرا
آزادی دے جشن منایے، خوشیاں دے آج گیت سناپے
ودھ چڑھ پڑھے نفل نمازاں نبیاں دے سردار دا سہرا (9)

پیارے دیس پاکستان دا ”ترانہ“ لکھدیاں ایہتھوں دے دلکش نظاریاں دا بیان سرسبز جنگلاں تے وادیاں دی شان چشمے ندیاں نہراں وچ پانی دیاں اٹھدیاں چھلاں اوٹھاں دے قافلیاں دیاں ٹلیاں تے ماواں دیاں لوریاں ایس دھرتی دا رُوپ تے سنگھار نیں۔ ایس ترانے دا اک شعر:

اس وچ بخشیاں نعمتیاں کل جہان دیاں
سارے جگ وچ دُھاں پیاں میرے پاکستان دیاں
شام سویرے خیراں منگاں اپنے پاک جہان دیاں (10)

شاعر قوم دا ہمدرد ہوندا اے۔ طالب حسین اپنے خاندان سمیت آزادی دا پینڈا آپ طے کر کے سُنیاں دی سرزمین پاکستان اپڑے۔ اوہناں اپنیاں اکھاں نال نواں ملک بندا دیکھیا۔ اوہ فساداں دے ماحول وچوں لگھ کے آزاد فضاواں وچ آئے۔ پر شاعروں افسوس ہوندا اے جے ملک تے بن گیا پر اوہناں نوں چلان والے، ترقی دیاں منزلاں تیک لے جاوے توں کچھ رہے۔ ایہہ سارے دُکھ درد اوس دی شاعری وچ خاص طور تے دیکھے جا

سکدے نہیں۔ قوم تے ملک دا گوہڑا احساس رکھن والے شاعر صوفی طالب نے محنت مزدوری وی کیتی۔ اوہناں نے اک ملی نظم وچ مسلماناں نوں اپنا آپ پچھانن تے اُبھاریا۔ پاکستان دا مسلمان آزادی حاصل کرن توں بعد اپنی سدھی راہ توں وکھرا ہو گیا اے۔ اوہدے وچ ایمان ورگی طاقت موجود نہیں رہی۔ ایتھوں تیک جے اوہدے وچوں انسانیت وی ختم ہو چکی اے۔ ایس صورت حال تے شاعر ڈاڈھا غمگین ہو کے آکھدا اے:

کوئی سبق تینوں قائد اعظمؒ دا نہ چیتے
اقبال دے شاہیں دا قدر دان نہ بنیوں
طالب ہے شرمسار مرے قائد اعظمؒ
دل خود نوں کہے دیس دی کیوں آن نہ بنیوں (11)

صوفی طالب حسین صابری دی شاعری دے کئی اک کچھ نہیں جہاں بارے دھیان دین دی لوڑ اے۔ اوہناں اسلامی تے ملی شاعری توں دکھ معاشرتی دکھاں درداں تے کو جھاں اُتے وی قلم چکیا۔ نظم ”جھلی“ وچ اک انھی زنانی دا اپنی جوان دھی نال گھروں باہر نکلن واسطے جان دا منظر دل ہلا دین واسطے کافی اے۔ معاشرے دیاں ظالم نظراں کس طرح اک جوان کڑی دا تعاقب کر دیاں نیں۔ ایس توں ودھ کے امیر تے کھاندے پیندے لوکاں دیاں بھیڑیاں نظراں توں بچنا کنا اوکھا جا پدا اے۔ نظم وچ جوان کڑی دا کردار بڑا جرأت والا تے آنکھی اے، جد کہ ماں نوں کمزوری تے ڈر خوف دی علامت بنا کے پیش کیتا گیا اے۔ باؤ دے آکھن تے کہ منگنا شرم دا گھاٹا اے، ماں تے دھی سوچاں وچ ڈب گئیاں۔ نظم دیاں چندا خیری سطران ویکھو:

تینوں اماں آکھیا سی میں شہر نہ منگن جائیے

استھے بیٹھے رہیے

رُکھی سکی کھایے

آجا بھلیے گھرنوں چلیے

باؤ سچا تے توں جھوٹی

ٹھانہ نہ جاوے

روز لیاوے (12)

وڈی حقیقت نوں شاعر نے نکلے مصرعیاں وچ کھول کے سامنے رکھ دتا اے۔ طالب صابری کدے کدائیں اپنا کلام اشاعت واسطے ادبی پرچیاں نوں گھل دیندے۔ آپ دی نظم ”منگتی“ لاہور دے اک رسالے ”پندرہ روزہ نیا پیغام“ وچ شائع ہوئی تاں پرچے دے مدیر نے آپ دی ایسے نظم تے اک خوبصورت نوٹ وی شائع کیتا۔ م۔ ع دے بقول:

”صوفی طالب بھی پنجابی کے شاعر ہیں اور پنجابی کا مزاج ان کے کلام میں پوری آب و تاب سے جلوہ گر ہے، ان کی شاعری محبت کی شاعری ہونے کے باوجود سراپا احتجاج ہے، مگر اس احتجاج کے پس منظر میں جو درد اور احساس کا رفرما ہوتا ہے وہ اتنا مؤثر اور توانا ہے کہ پڑھنے والوں کے دل و دماغ کو اپنی گرفت میں لے لیتا ہے۔ سب سے بڑھ کر ان کے لہجے کا اعتماد ہے کہ وہ عام شعراء کی طرح فکری الجھاؤ اور فن کارانہ موشگافیاں سے گریز کرتے ہوئے بے ساختہ بات کہہ دیتے ہیں۔ ان کی نظر عمیق طاہریت کو پہچانتی ہوئی باطن تک جا

پہنچتی ہے اور ان دکھوں کی زبان بنتی ہے جو روح کا ناسور ہوتے ہیں۔ ”مگنتی“ اُن کی ایک ایسی ہی نظم ہے جو

اپنی خاموش زبانی کے باوجود سراپا احتجاج ہے۔“ (13)

صوفی طالب حسین طالب نے دو ہڑاوی کمال دا لکھیا اے۔ سسی نے پریم دے جیہڑے جال بُنے، اوہ آپ ای اوس جال وچ پھس کے ہجر

وچھوڑے دے پندھ کٹدی تھل وچ جیون دی بازی ہار گئی۔ بہت پیارے لفظاں وچ منظر نگاری کردے نیں:

سکدیاں رات وصل دی آئی سسی کردی ہار سنگاراں

خوش دل وچ آج آساں پُپیاں پھرے کردی شکر ہزاراں

اوہ ہسدی اج وصل بجن دے تقدیر ہستے جھل ماراں

اُس بے خبرنوں خبر نہ طالب آج جت کے بازیاں ہاراں (14)

وچھوڑے داسیک صوفی طالب دے اک ہور دوہڑے وچ دسد اے، دوہڑا بھاویں اک کلاسیکی صنف اے پر شاعر نے دوہڑے لکھن لکیاں

سارے ماحول، وسیب تے دوہڑے دی تکنیک نوں بڑی خوبصورتی نال نبھایا اے:

شکر دوپہرے تھل مارو وچ تتیاں تیز ہواواں

بھجدی ریت بچ پیریں بھکھڑا جان ملوک سزاواں

دور فراق دا سایہ دل تے ہجر غماں دیاں چھانواں

پیار پُپن ول سامنے آویں، آکھیں تھکدیاں جان گواواں (15)

صوفی طالب حسین طالب نے سسی دے دکھ درد نوں اک مختصر مثنوی وچ وی پیش کیتا اے۔ اوہناں بارہا شعراں وچ ای سسی دی داستان نوں

ودھیا تشبیہاں تے استعاریاں دی ورتوں نال ساڈے ساوین لیا کھلاریا اے۔ ایس دور وچ بھاویں لمیاں لمیاں داستاناں لکھن لکھان دارواج نہیں رہ گیا، پر

ایہناں داستاناں نوں شاعراں فراموش نہیں کیتا۔ صوفی طالب حسین نے تھوڑے لفظاں وچ ای اپنی ادب دوستی دا حق ادا کردتا اے۔ ایہناں دے سسی

بارے لکھے شعر:

طالب عشق دے موت توں نہیں ڈردے نہ اوہ جیوندے وانگ گودانیاں دے

عشق آن لئی جان قربان کردے، رکھن لکھ نہ وانگ سیانیاں دے (16)

ایہہ کلام ایس گل دا واضح ثبوت اے جے پنجاب دے ہر خطے وچ علم ادب دا چانن ونڈن والے موجود نیں تے اُجے علمی تے فکری کلام لکھن

والے شاعراں بارے ہر سطح تے کھوج تے پرکھدی لوڑ اے۔ ادب دی اک شکل ساڈے ساوین کتابی شکل وچ موجود اے پر حالے کئی ادبی ستارے قلمی

نئیاں تے ڈائریاں وچ محفوظ پئے نیں جہناں نوں سانبھن دی ات لوڑ اے۔

”پنجابی وچ ڈھیر صفاں وچ اظہار کرن والے شاعر طالب حسین طالب 21 نومبر 2006ء نوں جڑاں والا

شہر وچ فوت ہو گئے۔“ (17)

حوالے

- 1- راقم دی صوفی طالب حسین طالب نال ملاقات، جڑاں والا، 2 فروری 2003ء
- 2- اوہی
- 3- ملاقات بیٹا مظہر فرید، جڑاں والا، 6 جون 2004ء
- 4- بیاض صوفی طالب حسین طالب ص 2، مملوکہ مظہر فرید، بیٹا، گلی-3، حسن روڈ، جڑاں والا
- 5- اوہی ص 64
- 6- اوہی ص 8
- 7- اوہی ص 71
- 8- اوہی ص 146
- 9- اوہی ص 57
- 10- اوہی ص 26
- 11- اوہی ص 35-36
- 12- اوہی ص 28
- 13- پندرہ روزہ ”نیا پیام“، لاہور، یکم تا 15 مئی 1982ء
- 14- اوہی ص 13
- 15- اوہی
- 16- اوہی ص 58-59
- 17- سید وقار حیدر، شعبہ اردو، گورنمنٹ کالج جڑاں والا 19 مئی 2016ء